
WAT NIET KAN WORDEN GEHEELD, MOET WORDEN GESTREELD

(Joost van den Vondel)

Carla Molenberghs

Ter inleiding lees ik jullie graag een gedicht van Vasalis

Is het vandaag of gisteren, vraagt mijn moeder,
bladstil, gewichtloos drijvend op haar witte bed.
Altijd vandaag, zeg ik. Ze glimlacht vaag
en zegt: zijn we in Roden of Den Haag?
Wat later: kindje ik word veel te oud.
Ik troost haar, dierbare sneeuwwitte astronaut
zo ver al van de aarde weggedreven,
zo moedig uitgestapt en in de ruimte zwevend
zonder bestek en her en der.
Zij zoekt-het is een s.o.s.-
haar herkomst en haar zijn als kind
en niemand niemand ,die haar vindt
zoals zij was. Haar franse les
herhaalt zij van haar achtste jaar:
bijou,chou,croup,trou, clou,pou,ou,
die eerste juffrouw, weet je wel
die valse ouwe mademoiselle
hoe heet ze nou. Ik ben zo moe.

Had ik je maar als kind gekend,
die nu mijn kind en moeder bent.

Had ik je maar als kind gekend die nu mijn kind en moeder bent.

De kern van het verhaal dat ik jullie vandaag poog te brengen vanuit onze ervaringen in Huis Perrekes met dementerende mensen en hun familie – een verhaal over onszelf als begeleider, verzorger, hulpverlener, therapeut, verantwoordelijke.

Wij noemen het levenslessen – evenwichtsoefeningen – training in communicatie in de meest ruime zin van het woord

Ik sta hier voor vzw Huis Perrekes. De vereniging overkoepelt 3 huizen voor personen met dementie. In 2 van de 3 huizen is er een palliatieve eenheid met inslaapmogelijkheid voor de familie. In elk huis wonen 15 mensen uit de verschillende stadia van het dementeringsproces die samen lief en leed delen, die geven en nemen.

Vertrekkend vanuit onze ervaringen in het Zonne-Huis, dat sinds 86 bestaat, hebben wij een visie ontwikkeld betreffende de begeleiding van mensen met dementie en hun familie.

Deze visie is gebaseerd op 3 grote theoretische pijlers met als centrale uitgangspunt normalisatie en is geïntegreerd in de dagelijkse praktijk. De theoretische pijlers zijn onmiskenbaar met elkaar verbonden en we kunnen stellen dat een strikte begrenzing van deze begrippen in praktijk niet reeel,noch haalbaar is.

Het behoud van de individuele menselijke waardigheid in een zo herkenbaar mogelijke omgeving staat centraal. Het begrip omgeving willen we zo breed en zo gevarieerd mogelijk invullen, gaande van de materiele aspecten van het huis tot de sociale context van de bewoners. Die interactie tussen mens en omgeving levert voortdurend spanningenvelden op die helend/strelend kunnen zijn .

De ongedwongen sfeer in de huizen nodigt mensen uit om spontaan een rol en een functie op te nemen.

Hierbij is de kleinschaligheid van essentieel belang.

Wij kiezen voor een zo persoonlijk mogelijke benadering. Wij pogen mensen tegemoet te treden vanuit hun eigen geschiedenis en daarom is het belangrijk van zoveel mogelijk informatie te verzamelen. Hoe meer informatie we hebben, hoe meer betekenis we kunnen geven en hoe meer we uitgenodigd worden om verder te zoeken.

De familie speelt hierbij een belangrijke rol. Zij brengen stap voor stap het levensverhaal – zij reiken informatie aan – Voor de familie is het een moeilijke opdracht om hun moeder, vader, partner te laten opnemen in Huis Perrekes. Meestal voelen ze zich onmachtig, triestig en schuldig. Wie is hun partner, moeder of vader nu? De rollen zijn veranderd: partner, moeder of vader werd zorgenkind. Wij vinden het belangrijk om hierover met familieleden te spreken, spreken over hun angsten en noden.

Wij achten het ook noodzakelijk voor een goede (samen)werking dat familieleden ons bijstaan in onze begeleiding. Wij trachten immers te begeleiden in de lijn van voorgaande levensfasen, als het kan aansluitend, een continuüm vormend.

Opdat een vertrouwensrelatie kan ontstaan en groeien, hebben we in Huis Perrekes een familiewerking die uit verschillende aspecten bestaat. De formele familiegesprekken die zowel door familie als door het begeleidend team kunnen gevraagd worden zien het eerste licht reeds voor opname in de vorm van eerst kennismakingsgesprek en later familiegesprek en worden meerdere malen per jaar georganiseerd.

De informele familiegesprekken zijn onze dagelijkse contacten met de familie wanneer ze op bezoek komen.

Er zijn tevens familiebijeenkomsten per huis waarbij familieleden worden uitgenodigd om elkaar en ons rond een bepaald thema te ontmoeten.

Elke begeleider probeert mee te zoeken in de wereld van de persoon met dementie. We gaan ervan uit dat het taalgebruik en het gedrag van de persoon met dementie alhoewel afwijkend ten opzichte van het gangbare, een eigen spoor volgt, zijn eigen logica en codes ontwikkelt en betekenis heeft. Het is aan ons om deze te ontcijferen, om onze golflengte af te stemmen, om aanknopingspunten te vinden die zin verlenen aan wat hij zegt en doet in de veronderstelling dat hij hiermee iets wil uitdrukken van zijn beleving, gevoelens, wensen en dat het belangrijk is dat hij hierin gehoord en erkend wordt.

Elk huis heeft een begeleidend team. In het team worden voortdurend via briefing en een wekelijkse teamvergadering de vielen afgestemd op mekaar opdat ieder teamlid op dezelfde manier zou handelen. Elk team lid durft het aan het soms ook niet te weten en hierover te spreken. Door te waken over grenzen, discreet en respectvol aanwezig te zijn, te helpen waar nodig,

zich aan te passen aan het ritme van de bewoner, alsook door een luisterende en aanvaardende houding te hebben, kan de bewoner zoveel mogelijk zichzelf zijn.

We grijpen niet in met actieve ijverzucht om het samenleven te orkestreren. We zijn daar waar het nodig is te dragen, te stutten wat niet meer alleen gaat. We merken hoe bewoners terrein innemen en verdelen, hoe ze elkaar in de gaten houden en wijzen op de regels van het goed fatsoen, elkander met jaloezie bestoken en zwijgzame verbonden sluiten. Achter de schijnbare chaos tekenen zich verhoudingen af: ze nemen taken op zich, laten hun rechten gelden, bedienen zich van elkaar om zichzelf te behelpen, staan klaar voor een ander,... De bewoners hebben de vrijheid dit op hun eigen tempo te doen.

Het begeleidend team stelt zich op als klankbord en spreekbuis, als scharnier tussen bewoners, scharnier tussen bewoners en hun familie.

In Huis Perrekes zoeken we samen naar de betekenis van het halve woord, van de traan, van de woede-aanval. Wij proberen ons in leven, mee te reizen in de innerlijke wereld van de dementerende persoon (empatische houding). Wij pogen hun lichaamstaal te lezen en via deze authentieke taal te communiceren. Dementerende mensen leven vanuit andere normen en aspiraties. Daarom vinden wij het belangrijk onszelf steeds op hen af te stemmen.

Inleving en respect voor wat er leeft in de wereld van de persoon met dementie en van alle betrokkenen is een basisvoorwaarde om met hen een vertrouwensrelatie op te bouwen. De bewoner

heeft de mogelijkheid om het verleden te her(be)leven en te verwerken door de rol van mensen uit zijn leven over te dragen aan de andere bewoners of het begeleidend team. Hij wordt tevens uitgenodigd zijn plaats en rol te vinden in de groep. Door op het verhaal van de bewoner in te gaan, maken we de ontmoeting met zichzelf mogelijk, maken we plaats om de gebeurtenissen in de levensgeschiedenis van de persoon te verwerken. We erkennen de geschiedenis om ze te kunnen verwerken.

Maar vandaag wil ik jullie vooral laten delen met onze dagdagelijkse ervaringen, met onze verhalen van vallen en opstaan.

Daarom wil ik eerst teruglopen naar de titel van ons verhaal – wat niet kan worden geheeld, moet worden gestreeld-een uitspraak van Vondel

De confrontatie met dementie is de confrontatie met een onomkeerbaar proces-

Wanneer spreken we over strelen- het lijden verzachten ?

Als er geen terugweg meer is-als er niet meer geheeld kan worden

Als het proces dat gaande is, onomkeerbaar is en als alle betrokkenen het hierover eens zijn.

Een onomkeerbaar proces met de dood als eindpunt.

Is het begin van het dementeringsproces niet tevens het begin van een palliatief proces ?

En zijn de gevoelens die de persoon lijdend aan dementie in een beginstadium doormaakt niet gelijkend op de gevoelens die een mens doormaakt wanneer hij of zij hoort dat er een ongeneeslijke ziekte in het spel is ?

Is dementeren ook geen aaneenschakeling van verliezen ? En gaan alle betrokkenen ook niet datzelfde proces door ?

En hoe gaan we hiermee om ?

Hoe loopt de weg naar aanvaarding ?

En hoe kan dit als betekenisvol ervaren worden ?

Mevrouw Jansen woont in het Zonne-Huis zo'n 2 jaar.

In dat huis zijn tijdens de Kerstvakantie 6 bewoners gestorven – vorige week nog eens 2. Mevrouw Jansen was tijdens die vakantieperiode ook heel erg ziek en we hebben ons enkele keren afgevraagd of haar lichaam nog sterk genoeg was om haar te dragen. Blijkbaar wel, ze is terug op de been.

Eind vorige week riep ze mij. Ik had de indruk dat ze erg vertwijfeld was.

Ze vertelde me dat ze wachtte op het vieren van haar verjaardag op 12 januari. En dat ze door had nu dat, dat al efkens geleden was `ik ben mijn verstand helemaal aan het verliezen-het gaat mij niet meer-ik denk dat mijn kinderen het ook weten-ik kan niet meer volgen-Ze keek me aan – net een bang kind –ik kan niet meer geven wat ik wil geven-intriest-

Mevrouw Jansen had in de tijd alleen haar vijf kinderen opgevoed-zij was in die tijd gescheiden en had alles op alles gezet om te geven wat ze kon- Haar kinderen wilden teruggeven `ons moeke verdient het beste`.

Mevrouw Jansen had haar kinderen nodig – de kinderen hadden haar nodig-

Over loslaten-ieder op eigen benen was voordien niet gesproken-

Nu dementie toeslaat is Mevrouw Jansen haar houvasten kwijt-ze weet het niet meer- en zijn de kinderen hun houvast kwijt - het is een moeizaam proces van verzet, kwaadheid, onmacht, een proces van grensoverschrijding- kan ons moeke dat niet meer aan – ik kan dat niet aan – ik wil dat ze bij komt logeren – het doet haar zo'n goed- Mevrouw Jansen en haar kinderen voelen zich bedreigd-zij voelen zich triestig, uitgeblust en overgeleverd-

Plots het niet meer weten; de naam van je oudste zoon. De dingen en de omgeving, de mensen rondom je worden vreemd.

Als mensen angstig zijn, als mensen zich bedreigd voelen, als mensen zich onveilig voelen, kunnen ze op verschillende manieren reageren.

Sommige mensen keren zich in zichzelf, ze worden erg droevig en men spreekt over depressie.

Anderen worden kwaad. Men spreekt dan over agressie.

Ik vertel jullie in dit verband over Mijnheer Verhoeven.

Toen Mijnheer Verhoeven net bij ons woonde zag hij er nog heel erg goed uit. Zijn hobby's waren reizen en kruiswoordraadsels oplossen.

Hij had de foto's van zijn reizen bij zich en door middel van die foto's konden wij goede contacten maken.

's Morgens en in de loop van de voormiddag zat hij met zijn kruiswoordraadselboekjes in de zetel.

Soms zagen we dat hij wegdroomde, in slaap domelde met zijn boekjes. Van kruiswoordraadsels oplossen kwam niet zoveel meer in huis.

Misschien gaven de boekjes hem wel houvast om het dreigend verval dat hij vanbinnen uit voelde tegen te gaan.

's Namiddags begon zijn onrust. Daar waar hij ons 's morgens vertelde dat hij bij ons was om uit te rusten zei hij dan dat hij naar huis wou, nu onmiddellijk.

Hij zei niet dat hij naar huis wou, hij riep en bulderde : " Ik ga nu naar ons moeke of ik stamp de deur eruit."

Schrijnend om te horen en te zien.

Soms gingen we met hem op wandel, soms lukte het om met hem naar zijn slaapkamer te gaan. Als er genoeg gevoel van vertrouwen en veiligheid kon zijn, konden tranen rollen. " Ge zijt een lief meisje, ik kan niet meer. Ons moeke is dood. Mag ik hier nu blijven? Komt ge straks nog eens zien?"

Kwaadheid keerde dan in droefheid- droefheid om de pijnlijke confrontatie met zijn eigen verlies.

Dit stadium kenmerkt zich door voortdurende wisselingen in beleving.

Het ene moment denken deze mensen nog erg helder en kunnen ze bijvoorbeeld nog perfect een was sorteren, op een ander moment treedt er verwarring op en willen ze in hun eigen huis, naar huis, naar hun moeder of zit er een vreemde man naast hun bed die in wezen hun eigen echtgenoot is.

Mensen in dit stadium zijn mensen die dit soms ook wel benoemen.

Ze doen uitspraken als:

-mijn hoofd doet zeer

-ik denk dat ik gek ga worden

Dit stadium is een uitzonderlijk moeilijk stadium voor henzelf, voor hun familie en voor de mensen die hen begeleiden.

Alvorens men erkent dat er dementie in het spel is, is soms al een moeizame weg afgelegd.

Ons moeder doet zo raar de laatste tijd, ze legt het geld in de keukenla, daar waar ze er vroeger zo zorgzaam mee omsprong.

Ons vader wil geen bezoekers meer, hij zegt dat ze hem maar met rust moeten laten.

Achterdocht kenmerkt ook deze fase. En dit ligt ook voor de hand. Als je voelt dat je niet meer kunt rekenen op jezelf. Dan word je bang. Je vertrouwen in jezelf en in anderen wordt aangetast.

Die verpleegster, ja, die komt hier rommel maken. Ik leg alles perfect op zijn plaats. Ze moet hier niet meer komen. Laat mij maar alleen. Ik trek mijn plan.

Maar hoe kunnen wij nu omgaan met mensen die zo'n pijnlijke fase doorlopen.

In eerste instantie denken wij dat het heel belangrijk is van dit verdriet, deze angst en bedreiging, dit gevoel van onveiligheid te benoemen en au sérieux te nemen, ook naar familie toe.

Mevrouw Van Doorn, ik merk dat jij je heel droevig voelt . Wat gebeurt er? Wil je er over vertellen of zal ik gewoon even bij jou blijven?

Mijnheer Jansen, ik zie dat u boos bent. Wat scheelt er? Zal ik je even alleen laten?

Soms kan je ook gevoelens respecteren door niets te zeggen, maar door rust uit te stralen, door te laten voelen door je ganse houding -jij mag nu voelen wat jij voelt. Ik ga niet lopen. Ik blijf bij je en ik kan goed begrijpen dat je veel zeer hebt-

Zeer belangrijk is het ook van de mensen niet expliciet te bevragen, geen examen te spelen en te testen wat ze nog weten en kunnen en niet meer weten en niet meer kunnen.

Zoals: -Weet jij nog wie ik ben?

-En hoe gaat het met uw kinderen? Zijn ze nog langs geweest?

-Hoe oud ben jij zondag nu weer geworden?

Deze vragen kunnen hen immers confronteren met hun pijnlijk verlies. Op dat moment van confrontatie is geen vertrouwensrelatie meer mogelijk. Dan wordt elk contact verbroken.

Het is belangrijk dat wij als professionele hulpverleners samen met familie durven kijken naar onze eigen gevoelens.

Net zoals wij proberen de dementerende persoon in zijn gevoelswereld te respecteren, is het goed van onze eigen gevoelens te respecteren en te benoemen. Want er bestaat een onvermijdelijke wisselwerking.

Op het moment dat wij onze eigen gevoelens kunnen aanvaarden, zijn wij bereid nieuwe wegen in te slaan, om met hen naar een waardevol contact te zoeken.

Een belangrijk ander kenmerk van dit eerste stadium is dat het bewustzijn van het lichaamsschema nog quasi intact is.

Dit betekent dat dementerende mensen in dit stadium zelf aangeven wanneer ze lichamelijke nabijheid willen.

Zij zijn zelden gediend met een knuffel of een warme omhelzing daar waar we zien dat deze lichaamstaal in een meer gevorderd stadium van dementie van uitzonderlijk belang is.

Deze mensen zijn ook nog heel fier over hun uiterlijk en het is belangrijk hen daarin ook te stimuleren en te bevestigen.

Tal van kleine dingen geven in dit stadium houvasten.

Zo denk ik nu bijvoorbeeld aan de handtassen bij sommige dementerende dames. In hun handtas zit hun ganse zijn, hun identiteit gehuld. Als die handtas verloren is kan dit grote zorgen baren.

In een verder gevorderd stadium leeft men in het verleden, de demente persoon leeft vanuit oude rollen en ervaringen. We spreken van herbelevingen. Daar waar we zagen dat in het eerste stadium de dem.p. zich nog erg bewust is van zijn lichaamsschema zien wij hier dat er een toenemend controleverlies is. Hiermee bedoel ik dat mensen minder en minder bekommerd zijn over hoe zij er uitzien, over de manier waarop ze eten, over de manier waarop ze iemand begroeten.

Het woord, onze spreektaal doet het in dit stadium ook veel minder goed.

Een handeling die ingewikkeld is en in stappen verloopt, denken we bijv. aan telefoneren zal in dit stadium zeker ook niet meer gaan.

Het leven in dit stadium speelt zich duidelijk af op een gevoelsniveau. Het denkvermogen dat orde aanbrengt in de emotionele chaos valt stilletjes weg.

Mevrouw Van Doorn wil elke avond naar huis, naar haar moeder, die kwaad is omdat ze te laat thuiskomt.

Naar moeder willen gaan, naar de veilige haven, naaar eenplek die geborgenheid oproept is een veelvoorkomend thema in dit stadium van het dementeringsproces.

Dementerende mensen zijn zoekende mensen, zij zoeken naar aanknopingspunten uit het verleden in het heden.

En dan denk ik hierbij aan het belang van muziek in deze fase. Muziek beluisteren en zelf zingen of een instrument bespelen maakt oude dromen terug wakker.

Bij het luisteren naar een oud gekend lied, bij het samen zingen en eventueel dansen op deze muziek worden linken gelegd. Vaak is muziek een middel om in contact te treden.

Als samenhangend spreken niet meer gaat kan het zijn dat " in de stille Kempen" nog volledig correct gezongen wordt. Het maakt een goed moment samen en biedt houvast op het moment dat men zich verloren voelt.

In Huis Perrekes nodigen we steeds alle familieleden uit om de geliefde muziek van hun vader, moeder, tante of nonkel uit te zoeken om via deze weg terug waardevolle contacten te kunnen maken.

Ook het maken van een levensboek kan in dit stadium erg belangrijk zijn. Samen met de familie stellen we voor elke bewoner een levensboek samen. Het bevat foto's en waardevolle herinneringen uit het leven van de bewoner. Hierbij denken wij aan een trouwaankondiging, een trouwring, communieprentjes, geboortekaartjes, doodsbrieven,...

Het levensboek samenstellen maakt voor bewoner en familie het verleden wakker, zet aan om in het verleden te reizen en hierover te praten, weg te mijmeren, of om alsnog oud zeer een plaats te geven. Ook als het klaar is kan het steeds uit de kast getoverd worden en kan het een middel zijn tot contactname.

Goed om zien is dat zowel muziek als het levensboek houvasten geven, die de dem.P. ondersteunen en die we als middel kunnen gebruiken om aan een zinvolle relatie te werken.

Maar we moeten het niet altijd zo diep en ver zoeken. Als moeder vroeger elke dag aardappelen schildte is het zinvol dat zij het nu in dit stadium ook nog kan blijven doen.

Als vader de krant elke morgen las is het goed dat nu ook nog de krant aangeboden wordt.

Het is een oud vertrouwd ritueel dat houvast en veiligheid geeft.

Wij kunnen er best over waken dat wij deze mensen niet onderschatten of overschatten in dit stadium.

Wat kan Mevrouw Peeters nog zelf? Waar kunnen wij best tussenkomen? Vinden wij het een probleem dat zij niet meer netjes eet (en daarmee bedoel ik, zoals wij) of lijdt zij onder deze achteruitgang en bieden wij best hulp?

Als zij zelf nog haar behoeften kan doen in het toilet is het misschien net genoeg de deur van het toilet en het toilet zelf te wijzen. Het is goed voor haar dat ze zo lang mogelijk haar waardigheid mag en kan bewaren.

Voelen in functie van de persoon - Wat deed hij of zij graag? Welke situaties en welke personen kunnen houvasten bieden?

Zo kan een wandeling voor Mevrouw Peeters deugddoend en voor Mijnheer Pauwels een corvée zijn.

Maar om mensen houvast en ondersteuning te bieden is het van wezenlijk belang hen te kennen, hun verhaal te kennen.

Als we het levensverhaal kennen, kunnen we samen op zoek gaan via herkenbare voorwerpen, situaties, muziek, vertrouwde personen. Dan kunnen we samen meereizen in het verleden van de persoon voor ons.

Een mooi voorbeeld van een herkenbaar ritueel is ook de eucharistieviering waar we samen naar toe kunnen gaan of die we via radio of t.v. kunnen volgen.

Daarnt sprak ik over controleverlies dat optreedt tijdens dit stadium. Mensen hechten uit zichzelf minder belang aan hun uiterlijk. Daarom is het belangrijk dat wij dit niet verwaarlozen - een oud geliefd juweel, een graag gedragen kledingstuk kan immers ook een goed gevoel opwekken. Voor een maximaal behoud van hun eigen waardigheid is het ook goed dat zij er goed uitzien.

Onze taal, de spreektaal verliest aan belang en de lichaamstaal komt in de plaats. Als je met een dementerende bejaarde vertrouwd bent, heeft hij of zij meestal graag dat je dicht naast hem of haar komt zitten, dat je zijn of haar hand vastneemt, dat je over de wangen streelt of dat je tijd maakt voor een knuffel.

Deze verandering in omgaan maakt dikwijls ook aanleiding naar een gesprek met de familie en voor perspectief openen in het proces van aanvaarding en loslaten.

Aanvaarden om los te laten.

In een nog meer gevorderd stadium van dementie, als het ik soms alleen nog maar lichaam is, als de geest rondom zweeft vanuit het verleden, spreken we van het verzonken ik.

Het verzonken ik, het laatste stadium dat zich kenmerkt door het laatste afscheid.

Deze laatste fase of terminale fase weerspiegelt zich in de slaap. De slaap is geen vlucht. Er is een geleidelijke toenemende behoefte om de slaap-uren uit te breiden, dikwijls in een foetus-houding.

Bij het pasgeboren kind doet zich hetzelfde voor, zij het in omgekeerde richting.

Voor de dementerende persoon is dit de laatste rustperiode voor de definitieve afreis.

Wij hebben geleerd!

1)dat het sterven van dementerende mensen zich meestal aankondigt.

Zelden komt de dood onverwacht.

De dementerende persoon keert in zichzelf, sluit zich af.

Dit uit zich op velerlei individuele manieren: niet meer eten, minder bewegen, ogen sluiten, veel slapen, verkrampde houding, foetushouding en andere detailbewegingen.

Het is wenselijk oog en oor te hebben voor deze veranderende beleving en dit in waarheid tegemoet te treden met de verschillende betrokkenen.

2)dat dementerende mensen tijdens het dementeringsproces voortdurend achterlaten, afscheid nemen op eigen ritme en op een zeer persoonlijke manier.

Het is wenselijk dat de gevoelens van deze afscheidnemende persoon beluisterd en opgevangen worden vanuit zijn eigen levensgeschiedenis.

3)dat sterven gebeurt in interactie, de stervende persoon laat het leven los in al zijn componenten, maar ook de familie, de medewoners en het begeleidend team laten de stervende persoon los.

Iedere betrokkene laat los vanuit zijn eigen achtergrond en waarden.

Het roept bij al deze betrokkenen verscheidene gevoelens op.

Het refereert bij al deze betrokkenen naar eigen eindigheid.

Het is wenselijk dat al deze betrokkenen dit kunnen uiten en dat hiervoor tijd en een veilig klimaat worden gecreëerd.

4)dat als je dementeert, als je uiteindelijk gaat sterven passeert je ganse leven " de revue" - het goede van het leven maar ook het oud zeer.

Het is wenselijk dat dit door de dementerende persoon en zijn/haar familie kan geuit worden, zij het soms zonder woorden.

Het is goed dat het beluisterd en opgevangen wordt.

5)dat het een vertrouwensrelatie vraagt om het stervensproces te begeleiden- een vertrouwensrelatie met alle betrokkenen van de stervende.

6)dat het wenselijk is te kunnen sterven in een vertrouwde, comfortabele, veilige omgeving omringd door dierbaren die aanvoelen wat goed en verlichtend is, die genoeg vertrouwen hebben om te laten zijn wat is.

7)dat net zoals de begeleiding van het leven een respectvolle, authentieke, empathische attitude van de hulpverlener vraagt, ook de begeleiding van het sterven dit verlangt.

8)dat dementerende mensen ook sterven zoals ze geleefd hebben.

Wij, binnen onze werking, hebben der ervaring dat zulke laatste momenten verhelderend intens kunnen zijn:

-zo herinner ik mij het sterven van een dementerende man op het moment dat al zijn kinderen aanwezig waren. Had hij gewacht?

Bij diezelfde persoon speelde zijn kleindochter in de laatste periode zijn lievelingslied op viool. Hij zong dit zelf nog in het begin van het dementeringsproces. Er was duidelijk oogcontact.

-En er was een stervende mevrouw die haar handen hoog omhoog stak. Na een tedere omhelzing, sliep ze in.

-En die mevrouw die haar ganse leven haar eigen plan had getrokken, haar zoon had het voorspeld. , zij zou alleen sterven.

Dit was ook zo, heel even was ze alleen en ze stierf.

Deze ervaringen zeggen ons dat ondanks de aftakelling die het dementieproces met zich meebrengt, deze mensen bijzonder veel uitstralen. Een nauwgezette observatie en een fijn aanvoelen van alle betrokkenen maakt het mogelijk om de dementerende persoon vanuit zijn eigenheid op de voor hem/haar juiste manier te begeleiden.

Ook is het verbazend te zien welke functie een religieus ritueel in deze laatste fase kan hebben.

De ziekenzalving gebeurt binnen onze werking door een vertrouwde geestelijke die wekelijks in het huis binnenloopt.

Hij kent de bewoners die kiezen voor zijn geestelijke ondersteuning.

Op het einde van het leven maakt hij samen met de familie, met de medebewoners, het begeleidend team mee de cirkel rond.

Het zijn niet de woorden die spreken maar veel meer zegt zijn gebarentaal. - zijn taal in symbolen. Samen met alle andere betrokkenen maakt hij de balans van het leven, hij spreekt over het goede en het kwade, hij vergeeft en begeleidt op die manier de voorbereiding van de laatste reis.

Ook dementerende mensen reageren sterk op deze symbolen. Zij zijn hier immers van kleinsaf mee vertrouwd.

Ook bij vrije mensen kan het maken van een levensbalans belangrijk zijn.

Soms wordt de laatste knoop aan het sterfbed ontward.

Het geeft zielerust aan familie en stervende bewoner om te uiten dat wat leeft.

Het verruimt, creëert weder perspectief, bevrijdt.

Het doet, hoe paradoxaal het ook moge klinken, geloven in alle facetten an het leven.

Dames en Heren

Wij werken aan vertrouwensrelaties met dementerende mensen en hun familie door respect te tonen voor wie ze zijn, door ons in te leven in hun innerlijke wereld, door hen met warmte te omringen, door een grens te stellen als chaos hoogtij viert, ons bewust wijnde van ons gewoon-mens zijn, van onze sterktes en zwaktes, van onze dromen en onze grenzen.

Wij begeleiden mensen in loslaten , inclusief onszelf. Aansluitend bij Bart Deltour – ik geloof dat het nooit te laat is -